

Nr 277.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under fjärde huvudtiteln för vidtagande av erforderliga förbättringar av sjukhusförhållandena vid arméns truppförband; given Stockholms slott den 14 mars 1919.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

att för vidtagande av erforderliga förbättringar av sjukhusförhållandena vid arméns truppförband å tilläggsstat för år 1919 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

E. A. Nilson.

*Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 14 mars 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Nilson, yttrade härefter följande:

»Uti den till årets riksdag avlåtna propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1919 har Kungl. Maj:t under punkten 17 av fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen, att i avvaktan på den proposition, som kunde komma att avlåtas angående beredande av ökat antal sjukhusplatser vid truppförbanden, tillsvidare under fjärde huvudtiteln å tilläggsstat för år 1919 beräkna ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

Sedan ifrågavarande ärende numera föreligger i utrett skick, anholder jag att få underställa detsamma Kungl. Maj:ts prövning.

Föredrag
inom Svenska
läkarsäll-
skapet angå-
ende kasern-
sjukligheten
och dess
bekämpande.

Den 28 mars 1916 höll dåvarande bataljonsläkaren doktor N. Brinke i Svenska läkarsällskapet ett föredrag om sjukligheten i våra kaserner och dess bekämpande. Föredraganden framhöll därvid, att sjukligheten inom kasernerna vore anmärkningsvärt stor och att anledningen härtill vore att söka uti åtskilliga av föredraganden närmare belysta förhållanden.

Vid en med anledning av nämnda föredrag den 2 maj 1916 inom läkarsällskapet avhållen diskussion gjordes från olika håll uttalanden om en anmärkningsvärd sjuklighet bland de värnpliktiga ävensom om missförhållanden beträffande hygien och sjukvården inom våra kaserner. Rörande omfattningen av denna sjuklighet och om medlen att nedbringa densamma visade sig emellertid meningarna vara delade.

Med anledning av nämnda föredrag och diskussion avlät Svenska läkarsällskapet den 6 juni 1916 en skrivelse i ämnet till statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet. Sällskapet förklarade sig därvid på grund av vad under förhandlingarna framkommit anse vissa hygieniska missförhållanden vid flera regementen, i all synnerhet vid sådana, som ännu vore förlagda till äldre baracker eller tillfälliga lokaler, så uppenbara, att de borde snarast möjligt avhjälpas. Särskilt borde framhållas, att möjligheten att på ett tillfredsställande sätt isolera smittoförande sjuka vid många regementen saknades, att luftkuben, åtminstone vid nuvarande beläggning, i allmänhet vore anmärkningsvärt liten, att det vore otillräckligt sörjt för att truppen mellan övningarna hade torr beklädnad samt att sängarnas hygien vore otillfredsställande.

Framställning
av Svenska
läkarsäll-
skapet.

Då det måste anses vara en utomordentligt viktig samhällsangelägenhet, att befintliga missförhållanden snarast möjligt avhjälpes, anhölle läkarsällskapet, att erforderlig utredning i ämnet måtte genom särskilda sakkunniga verkställas.

Med anledning härav anmodades arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse att i ärendet avgiva yttrande. Efter att hava inhämtat utlåtanden från samtliga truppförbandschefer och truppförbandsläkare inkom sjukvårdsstyrelsen den 28 februari 1917 till statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet med det infortrade yttrandet samt lämnade därvid en ingående redogörelse för de åtgärder av olika slag, som enligt sjukvårdsstyrelsens mening borde vidtagas för att minska sjukligheten inom kasernerna.

Arméförvalt-
ningens sjuk-
vårdsstyrelses
yttrande den
28 februari
1917.

I anslutning till vad arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse i sin förenämnda skrivelse den 28 februari 1917 framhållit rörande behovet av ökat sjukhusutrymme för arméns truppförband, avgav sjukvårdsstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 augusti 1917 förslag till ordnande av sjukhusförhållandena vid följande truppförband, nämligen

Arméförvalt-
ningens sjuk-
vårdsstyrelses
skrivelse den
20 augusti
1917.

dels vid Västernorrlands regemente, Norrlands trängkår och Göta artilleriregemente,

dels ock vid Karlskrona grenadjärregemente, Kronobergs och Hallands regementen, Smålands artilleriregemente, garnisonen i Skövde, Västgöta, Älvsborgs och Bohusläns regementen, Livregementets grenadjärer, Livgardet till häst, Positionsartilleriregementet, Upplands infanteri- och artilleriregementen, Västmanlands, Värmlands och Hälsinge regementen, Norrlands dragonregemente och Norrlands artilleriregemente.

Rörande sjukhusförhållandena vid sistnämnda grupp av truppförband anförde sjukvårdsstyrelsen följande:

*Karlskrona
grenadjär-
regemente.*

Karlskrona grenadjärregementets nuvarande sjukhus, som uppförts då regementet blott bestått av två bataljoner, hade endast 20 sängplatser, vilket redan för denna styrka visat sig vara allt för litet; och då regementet i enlighet med 1914 års härordning ökats med en bataljon, hade behovet av ökat sjukutrymme visat sig ännu nödvändigare.

Detta kunde åstadkommas *antingen* genom uppförande av ett nytt sjukhus, avdelat i en sjukvisitationsavdelning, även innehållande sjukrum för lindrigt sjuka, rum för läkare, sjukvårdsunderofficer, sjukvårdskorpraler m. m., och en sjukhusavdelning, även innehållande operationssal, rum för sköterska m. m., med utrymme i båda avdelningarna tillsammans för cirka 65 sjuka, *eller* också därigenom, att det nuvarande sjukhuset tillbyggdes, så att däri bleve utrymme för ytterligare 12 à 15 patienter, och det å Bredåkra kvarstående, Blekinge bataljon förut tillhöriga sjukhuset inflyttades till närheten av nuvarande sjukhus samt omändrades till mottagningsavdelning och sjukavdelning för lindrigt sjuka m. m.

I stället för tillbyggnad av nuvarande sjukhuset kunde det möjligen vara tillräckligt att omändra sjukvisitationsrummet, sjukvårdsförrådsrummet och läkarrummet till sjukrum.

*Kronobergs
regemente.*

I samband med uppförande av ett nytt kasernetablissemang för Kronobergs regemente komme också nytt sjukhus att uppföras, och vore ritningen till detsamma redan fastställd och grunden redan lagd. Detta sjukhus bleve av samma storlek som en del redan uppförda sjukhus vid infanteriregementena, således med ett utrymme å det egentliga sjukhuset för 28 patienter och i isoleringsrummet för 5.

Att detta sjukhus bleve otillräckligt vore redan från början tydligt. Under månaderna januari—april 1917 hade de sjukskrivnas antal varit i medeltal per dag 116, eller ferdubbelt mer än det blivande utrymmet i sjukhuset. Under samma tid år 1916 hade sjukantalet i medeltal per dag varit 70, vilket visserligen vore avsevärt mindre, men dock mer än dubbelt mot det sjukutrymme, som komme att finnas i det under uppförande varande sjukhuset. Sjukvårdsstyrelsen föresloge därför, att antingen det under uppförande varande sjukhuset påbyggdes med ytterligare en våning med utrymme för omkring 35 patienter, eller att till omedelbar närhet av det blivande sjukhuset överflyttades regementets nuvarande sjukhus å Kronobergs hed, så snart det för sitt nuvarande ändamål ej längre behövdes, och att det förändrades till inredningen, så att det kunde användas till sjukrum för lindrigt sjuka och till sjukvårdsförrådslokaler m. m.

Hallands regemente hade för närvarande ett sjukhus med utrymme för 28 patienter, men detta vore uppfört med så hög vindsvåning, att i densamma kunde inredas ytterligare 3 sjukrum med utrymme för 16—20 patienter.

*Hallands
regemente.*

Intill sjukhuset finnes en mindre sjukbarack med utrymme i 4 små rum för 10 à 12 patienter. Dessa rum vore emellertid så belägna, att någon isolering av patienterna från varandra ej vore möjlig.

Regementet hade dittills fått mot en mycket dryg ersättning inlägga sina i farsotssjukdomar insjuknade å stadens epidemisjukhus, men hade det ej varit möjligt att på rimliga villkor få kontraktet härom förnyat. Det vore därför nödvändigt, att regementet erhöle sådana sjukutrymmesresurser, att det kunde självt vårda även patienter i någon av de i epidemistadgan upptagna sjukdomar. Sjukvårdsstyrelsen föresloge därför, dels att reservsjukavdelningen i sjukhuset iordningställdes, och dels att den nuvarande sjukbaracken tillbyggdes med en flygel med 2 från varandra och från rummen för övrigt inom sjukbaracken isolerbara sjukrum jämte snyggnings- och badrum m. m. och med ett utrymme i vardera för 6—8 patienter.

De sjukskrivnas antal vid Hallands regemente hade under tiden januari—april 1917 i medeltal per dag varit 64.

Sjukhuset vid Smålands artilleriregemente ävensom vid några andra artilleriregementen vore av en för militärsjukhus synnerligen olämplig typ med å nedre botten tvenne sjuksalar, vardera för 9—10 patienter, isoleringsrum och rum för sjuksköterska i ena ändan av byggnaden och i den andra besiktnings- och läkarrum, vilket användes som sjukbehandlingsrum, samt en mer än 19 meter lång men endast 2,2 meter bred korridor, som finge tjänstgöra både som rekreationskorridor för de avpolleterade sjuka samt till väntrum för de sjukanmälda och som lektionsrum. Då sjuksalarna hade sina utgångar till denna korridor och dessutom fönster åt densamma, vore det tydligt, att det på de sjuka skulle verka i hög grad störande, att korridoren hade denna flerdubbla användning. Å vinden hade efteråt inretts tvenne mindre sjukrum, vardera för 5 à 6 patienter. Dessa sjukrum, som avsetts att användas som isoleringsrum, hade en gemensam korridor till trappan.

*Smålands
artilleri-
regemente.*

Sedan sjukhuset uppförts, hade regementet utökats från 6 till 11 batterier, utan att sjukavdelningen erhållit någon motsvarande utökning. Sjukutrymmet hade därför också varje vinter och vår visat sig otillräckligt, så att varje år lektions- och dagrum eller logement måst upplåtas för sjukvården, vilket givetvis medförde inskränkningar och obehag för respektive batteri, väsentligt försvårade en ändamålsenlig sjukvård och ökade arbetet för sjukvårdspersonalen. Och då dessa tillfälliga »sjukrum» saknade klosettanordningar m. m., så vore det tydligt, att de vore som sjukrum olämpliga. Vederbörande regementschef och regementsläkare hade också flera gånger påpekat detta och i skrivelse, som av chefen för andra arméfördelningen den 23 augusti 1910 insänts till arméförvaltningens fortifikationsdepartement, framkommit med alternativa förslag till sjukhusets utvidgning och modernisering. Samtidigt härmed hade emellertid fråga väckts om att i samband med Jönköpings regementes förläggning till Jönköping, uppföra ett för nämnda båda regementen gemensamt sjukhus. På grund härav hade fortifikationsdepartementet ansett ifrågavarande skrivelse, i vad den rörde om- och tillbyggnad av sjukhuset vid Smålands artilleriregemente, för tillfället ej böra till någon åtgärd föranleda. Sedan dess hade ifrågavarande sjukhus vid Jönköpings regemente blivit uppfört med ett sjukutrymme, isoleringsrummet inberäknat, för 59 sjuka, men det hade under vintern 1916—1917 visat sig, att detta sjukutrymme då ej ens varit tillräckligt för Jönköpings regemente och därför inga-

lunda kunnat lämna något utrymme även för patienter från artilleriregementet. Dessutom ansåges det skola vålla svårigheter i utspisnings- och sjukvårdshänseende, om artilleriregementet skulle hava patienter och sjukvårdsmanskap förlagda å detta sjukhus.

Av vad sålunda anförts framginge, att det vore nödvändigt, att sjuklokalerna vid Smålands artilleriregemente utökades. Detta kunde bäst eller åtminstone billigast ske genom nuvarande sjukhusets på- eller tillbyggnad med 2 å 3 sjuksalar för cirka 20 sängar, med ett vänt- och lektionsrum, ett expeditjonsrum för läkare och sjukvårdsförrådsunderofficeren samt ett nytt tekök (i stället för det nuvarande, som vore inhyt i sjukvårdskonstapelns rum), samt att på samma gång urinoar- och klosett-förhållandena förbättrades, de senare genom införande av vattenklosetter.

Militärjuk-
huset i
Skövde.

När militärjukhuset i Skövde uppförts, hade ännu endast Livregementets husarer och Göta trängkår varit förlagda till nämnda stad. Sjukhuset hade uppförts med en operations- och administrationsflygel och en sjukpaviljong. Den förra innehöle expeditjons- och operationsrum, rum för nyopererade, för sjuksköterska, för läkare samt 2 trappor upp 3 mindre rum för patienter, som opererats eller skulle opereras. För närvarande vore garnisonens tandklinik också inhyt i denna flygel. Sjukpaviljongen innehöle sjuklokaler för 30 patienter, badrum, snyggningsrum och tekök samt tvenne små isoleringsrum. Två trappor upp funnes 2 sjukvårdsförrådsrum, 1 lektionsrum och 1 rum för sjukvårdselever. Till denna våning vore ej vatten- och avloppsledningar uppdragna.

Å den för sjukhuset avsedda tomten, som vore belägen intill trängkårens etablissemang, hade lämnats plats för uppförande av ännu en sjukhusflygel, som skulle tillkomma, sedan även Skaraborgs regemente blivit förlagt till Skövde. Som utrymme å sjukhuset tills detta skett ansetts tillräckligt även för att dit förlägga trängkårens sjukvisitationsavdelning och avdelning för lindrigt sjuka, hade kåren ej erhållit någon särskild byggnad för detta ändamål. Livregementets husarer däremot, som vore förlagda på ett avstånd från sjukhuset av nära 2 kilometer, hade erhållit en mindre sjukavdelning, bestående av ett besiktningssrum, ett rum för sjukvårdsfiruren och ett sjukrum med plats för cirka 10 sjuka.

Efter Skaraborgs regementes förläggning till Skövde hade det genast visat sig, att utrymme på sjukhuset vore alldeles otillräckligt. Detta regemente hade visserligen erhållit en egen sjukvisitationspaviljong med utrymme även för 20 lindrigt sjuka och 3 observationspatienter, men sjukutrymme på sjukhuset vore dock alltjämt alldeles för litet. Dessutom hade trängens ditförläggande av sina sjukvisationer och lindrigt sjuka verkat i hög grad inkräktande på utrymme och störande för den egentliga sjukvården, som nu vore gemensam för alla tre truppförbanden. Detta hade också, alltsedan Skaraborgs regemente blivit förlagt till Skövde, år efter år framhållits i läkarnas årsberättelser och andra skrivelser.

Hittills varande sjukutrymme och det behöfliga sjukutrymme för garnisonen i Skövde hade beräknats på följande sätt:

I sjukhuset funnes platser för.....	33 sjuka
vid Skaraborgs regemente »	23 »
» Livregementets husarer »	10 »

Summa platser 66 »

Härtill komme dock den såsom isoleringsavdelning för farsotssjuka använda byggnaden vid Källedal, men denna tämligen förfallna byggnad kunde ej för andra ändamål användas.

Under januari—april 1916 hade de sjukskrivnas antal per dag i medeltal (sådana som endast varit »fria från praktik» ej inberäknade) varit:

Vid Skaraborgs regemente	88,
» Livregementets husarer	15,
» Göta trängkår	25

Summa sjukskrivna 128.

Under samma månader 1917 hade förhållandena ställt sig på följande sätt rörande de sjukskrivna:

Vid Skaraborgs regemente	80,
» Livregementets husarer	20,
» Göta trängkår	15

Summa sjuka per dag 115.

Det bristande sjukutrymmet hade således 1916 varit 62 per dag och 1917 per dag 49, i medeltal för de båda åren 56.

Under regementsövningarna hade det tillgängliga sjukutrymmet i förhållande till behovet ställt sig ännu sämre, men borde man huvudsakligen taga hänsyn till den del av rekrytskolan, då sjukligheten plägade vara störst och sjukdomarna av allvarsammare beskaffenhet.

Av det anförda framginge nödvändigheten av, att militärsjukhuset i Skövde utvidgades med en sjukhusflygel, innehållande i ena halvan en sjukhusavdelning för garnisonens avpolletterade sjuka med plats för 40 patienter i 4 à 5 salar, ett undersöknings- och behandlingsrum, badrum, snyggningsrum och sköljrum, ett rum för sjukvårdspersonalen, tekök och ett rum för sjukhusförrådet. I den andra halvan och fullständigt skild från nyssnämnda avdelning borde inredas sjukvisitationsavdelning och avdelning för lindrigt sjuka vid Göta trängkår. Denna avdelning borde innehålla väntrum, besiktningsrum och sjukbehandlingsrum, läkarexpeditjonsrum, rum för sjukvårdskorpral, sjukvårdsförrådsrum och en avdelning för lindrigt sjuka bestående av 3 rum med plats för cirka 15 patienter samt snyggnings- och badrum. Härjämte borde en täckt förbindelse anordnas mellan nuvarande operations- och expeditjonsbyggnaden samt sjukpaviljongerna.

Det nuvarande sjukhuset vid Västgöta regemente vore av en typ, som blivit en följd av kungl. brevet den 24 januari 1913. Det hade 28 sjukplatser samt ett isoleringsrum med plats för 5 av smittosam sjukdom angripna, och det kunde ej utan stora kostnader utvidgas.

*Västgöta
regemente.*

Regementet, som i medio av december 1916 inflyttat i sitt nya kasernetablissemang, hade under de 4 månaderna januari—april 1917 haft i medeltal 82 sjukskrivna per dag, vadan sjukutrymme saknats för i medeltal 49 sjuka per dag.

För utökande av sjukutrymmet hade chefen för regementet redan i skrivelse den 29 januari 1917 till arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse föreslagit, att den å Axvall kvarstående byggnaden, som förut av Skaraborgs regemente använts till bostad

åt förrådsvaktmästaren och till sjukvisitationsavdelning och avdelning för lindrigt sjuka, flyttades till Vänersborg och där uppfördes i närheten av regemenssjukhuset, samt att någon förändring av inredningen vidtoges och vindsvåningen något höjdes.

Ifrågavarande byggnad å Axvall bestode av gott timmer. Den hade ursprungligen uppförts till korpralsskola och till vaktmästarbostad för Skaraborgs regemente. År 1904 hade den avdelning av nämnda byggnad, som dittills använts för korpralsskolans räkning, blivit omändrad och tillbyggd att användas till sjukvisitationsavdelning samt sjukrum för lindrigt sjuka. Byggnaden vore till sin huvuddel 8 meter bred och cirka 20 meter lång och borde, med vindsvåningen höjd med omkring 1 meter och till inredningen även för övrigt något ändrad, kunna lämna utrymme för cirka 30 lindrigt sjuka.

Sjukutrymmet vid regementet bleve dock, även utökat med denna paviljong, rätt knappt, varjämte paviljongen svårigen kunde bliva fullt modern, men då besparingen genom anskaffandet på detta sätt av ökat sjukutrymme bleve avsevärd, ville sjukvårdsstyrelsen tillstyrka förslaget, under betonande att frågan dock bäst ordnades genom uppförande av en ny modern sjukpaviljong.

*Älvsborgs
regemente.*

Älvsborgs regementes sjukhus, som blivit färdigt i början av 1916, vore av samma typ som sjukhusen vid Västgöta, Bohusläns och Värmlands regementen. Det hade således utrymme i sjuksalarna för 28 patienter och i isoleringsrummet för 5, summa 33 patienter.

Under månaderna januari—april 1916 hade antalet sjukskrivna per dag i medeltal varit 85 och under samma månader 1917, då en bataljon från Kalmar regemente också varit ditförlagd, 175 sjuka per dag. Om de sjuka från sistnämnda regemente frånräknades, bleve antalet sjukskrivna 139 per dag. Även under vinter- och vårmånaderna 1915, då trupp tillhörande Kronobergs regemente varit ditförlagd, hade sjukligheten varit mycket stor, med i det närmaste samma antal sjuka per dag som år 1917. Sjukdomarna under dessa tider hade till övervägande del bestått i epidemiska sjukdomar, såsom mässling, influensa, påssjuka samt 1915 och 1916 även av epidemisk hjärnhinneinflammation.

Regementet, som ej hade annat sjukutrymme än ovanstående, hade visserligen förhyrt en gammal förfallen flygelbyggnad av trä, belägen intill kasernetablissemanget, men denna byggnad, som vore för ändamålet högst olämplig, vore alldeles för liten.

Av ovanstående framginge tydligen, att det vore nödvändigt, att ökat sjukutrymme bereddes regementet. Regementschefen och regementsläkaren hade också påpekat detta i upprepade skrivelser till arméfördelningschefen, sjukvårdsstyrelsen och i skrivelse till arméförvaltningens fortifikationsdepartement den 13 december 1915 föreslagit, att regementets å Fristad kvarstående, i synnerligen gott skick varande s. k. nya sjukhus av trä inflyttades till Borås och uppfördes å därför reserverad plats i närheten av nuvarande sjukhuset. Som det befunde sig i gott skick, torde endast en del ändringar i fråga om inredningen vara behöfliga, avseende en bättre isolering av avdelningarna från varandra.

*Bohusläns
regemente.*

Bohusläns regemente, som även emottog större delen av de värnpliktiga från Göteborg, hade vanligen större manskapsstyrka än de flesta andra infanteriregementen, och förläggningens tränghet på grund härav hade också synnerligen ofördelaktigt inverkat på hälsotillståndet. Under månaderna januari—april 1916, då vid detsamma dessutom varit förlagda 1½ bataljon från Västgöta regemente, hade de sjukskrivnas antal i medeltal per dag varit 146 och under 1917, då regementet varit fritt från

främmande inkvartering och då sjukligheten varit ovanligt liten, hade sjukantalet i medeltal per dag uppgått till 51 man. Sjukhuset, som vore av samma typ som sjukhusen vid Västgöta, Älvsborgs och Värmlands regementen, hade utrymme för 28 sjuka i sjukrum och sjuksalar och för 5 i isoleringsrummet. Det vore därför tydligt, att sjukutrymmet måste ökas.

De av veneriska sjukdomar angripna vid detta regemente vore alltid många; 1916 hade antalet uppgått till 42, och hade därför isoleringsrummet ständigt varit upptaget av dylika patienter. Till svårigheter på grund av det bristande utrymmet för övrigt komme, att det under sista året mött allt större svårigheter att i enlighet med överenskommelsen med Uddevalla stad, då frågan om regementets förläggning dit avgjorts, få å stadens epidemisjukhus inlägga regementet tillhöriga sjuka i farsots-sjukdom, såsom difteri m. fl. »i mån av utrymme» och mot vanliga avgifter. Det förra uttrycket »i mån av utrymme» vore mycket tänjbart, och avgifterna hade blivit satta så höga, att sjukvårdsanslaget, från vilket de skulle utgå, svårigen kunde här-till förslå.

I inspektions- och årsberättelser samt i flera skrivelser och inlagor från rege-mentet hade sjukutrymmets otillräcklighet påpekats, och det vore tydligen nödvän-digt, att åtgärder vidtoges för svårigheternas avhjälpan. Då regementets å Backamo kvarstående, i mycket gott skick varande sjukhusbyggnad av trä för närvarande icke användes och vid försäljning ej kunde inbringa avsevärda summor, föresloge sjuk-vårdsstyrelsen, att densamma flyttades till Uddevalla och där uppfördes i närheten av nuvarande sjukhuset samt förändrades så i fråga om inredningen m. m., att även lämpliga isoleringsrum för vård av smittosamma sjukdomar åstadkommes.

Livregementets grenadjärer hade erhållit ett tämligen stort sjukhus, som dock även vore avsett för avpolletterade sjuka från Svea trängkår. Det funnes där ut-rymme för 50 patienter inom det egentliga sjukhuset och för 9 patienter i ett isole-ringsrum.

*Liv-
regementets
grenadjärer.*

Som sjukhus vore det således tillräckligt, men kunde ej lämpligen samtidigt användas som sjukrum för lindrigt sjuka, i synnerhet om sjukdomarna vore av smitt-sam beskaffenhet och samtidigt av olika art, såsom influensa, mässling, påssjuka m. fl., samt tuberkulos och veneriska sjukdomar. Det hade också visat sig nödvändigt att för dylika förhållanden särskilda lokaler utanför kasernområdet, vilket såväl från sjukvårds-som disciplinär synpunkt visat sig synnerligen olämpligt.

De sjukskrivnas antal under månaderna januari—april 1917 hade i medeltal per dag varit 96.

Det vore därför nödvändigt, att sjukutrymmet utökades med en sjukbarack med utrymme för cirka 20 lindrigt sjuka och avdelad i 3 från varandra isolerbara sjukrum.

När kasernetablissemanget för Livgardet till häst uppförts, hade ej tillbörlig hänsyn tagits till behovet av lämpligt sjukutrymme. De till sjukvårdsavdelningen upplåtta lokalerna bestode för närvarande av 1 läkarexpeditionsrum, 1 mottagnings- rum, 1 olämpligt stort sjukrum eller sjuksal med plats för 13 å 14 sjuka samt bad- rum och snyggningsrum. Som väntrum användes en till avsevärd del av skåp upp- tagen korridor inåt gården. Något rum för sjukvårdskorpralerna funnes ej.

*Livgardet
till häst.*

I årsberättelser och i skrivelser hade år efter år sjukvårdsavdelningens otill-räcklighet och olämpliga anordning påpekats. Särskilt hade framhållits de bristande isoleringsmöjligheterna, då endast ett enda sjukrum funnes, i vilket därför nu såväl

observations- som andra patienter måste inläggas, även om man hade anledning misstänka, att en börjande smittosam sjukdom föreläge. Läkaren måste således dit inlägga t. ex. en misstänkt »halsfluss», till dess genom bakteriologisk undersökning kunnat konstateras, att difteri föreläge, eller som möjligen därpå visade sig vara ett skarlakansfeberfall. Att isolera mässling, påssjuka och influensa, vilka ej mottoges å epidemisjukhuset, från övriga patienter, funnes ingen möjlighet.

Det vore härav tydligt, i synnerhet som det utrymme, som nu disponerades för sjukvårdsavdelningen, vore behöfligt för annat ändamål, att en särskild sjukpaviljong måste uppföras med utrymme för 15 å 20 patienter i 3 å 4 observationsrum och sjuk-salar samt dessutom innehållande 1 sjukvisitationsrum, 1 väntrum, 1 expeditjons- och läkarrum, 1 rum för sjukvårdskorpraler samt snyggningsrum, badrum m. m.

*Positions-
artilleri-
regementet.*

Sjukutrymmet vid Positionsartilleriregementet vore synnerligen otillfredsställande, vilket i ännu högre grad framträdde, sedan regementets läkare numera även skulle omhänderhava sjukvården vid första intendenturkompaniet.

Det hade ifrågasatts att från Sanna hed överflytta en där kvarstående manskapsbarack och omändra densamma i ena halvan till sjukvisitationsavdelning och sjukavdelning för lindrigt sjuka. Det uppgjorda förslaget förefölle tillfredsställande, men anbudet å verkställande av flyttningen av baracken och dess inredande för sjukvårdsändamål vore så högt — cirka 115,000 kronor för flyttningen och inredningen i sin helhet, därav ungefär hälften finge beräknas för sjukvårdsavdelningen — att dess antagande ej syntes kunna ifrågasättas. Dessutom vore det väl ännu ej avgjort, huru länge Positionsartilleriregementet komme att stanna i Stockholm.

Det syntes därför vara skäl att vidtaga enklare och billigare åtgärder. Det hade från regementets sida föreslagits en tillbyggnad av trä till den s. k. gamla matsalen, vilken åtgärd kunde åstadkommas för betydligt billigare pris och därför, i synnerhet med hänsyn till hela den nuvarande förläggningens provisoriska beskaffenhet, föresloges till utförande.

*Upplands
infanteri- och
artilleri-
regementen.*

Vid Upplands infanteriregemente funnes för närvarande uppförd en sjukhusbyggnad av samma typ som vid Livregementets grenadjärer och vid Jönköpings regemente. I detta sjukhus, som också vore avsett att emottaga ett mindre antal svårt sjuka från Upplands artilleriregemente, funnes således, isoleringsrummet inberäknat, plats för 59 sjuka och det skulle för infanteriet ensamt hava varit någorlunda tillräckligt. Då emellertid artilleriregementets sjukhus, av samma typ som sjukhuset vid Smålands artilleriregemente, vore otillräckligt och för övrigt som sjukhus tämligen olämpligt, syntes det för regementena gemensamma sjukhuset så småningom bliva allt för mycket taget i anspråk av sjuka från artilleriet, för att det för de båda regementena disponibla sjukutrymmet skulle kunna räcka till.

Under månaderna januari—april 1917 hade antalet sjukskrivna varit i medeltal per dag vid infanteriregementet 105 och vid artilleriregementet 53 eller tillsammans 158, under det att sjukutrymmet i de båda sjukhusen endast bestode av 94 platser, således en brist av 64 sängplatser. Om man antog, att av ovannämnda 158 sjukskrivna ett 20-tal utan olägenhet skulle kunna vårdas i sina logement, så bleve bristen reducerad till 44 sjukplatser.

Denna brist syntes lättast kunna avhjälpas — under alla förhållanden billigast — genom att det gamla sjukhuset vid infanteriregementet, som eljest varit avsett till annat ändamål, finge bibehållas för sjukvårdsändamål, därvid det borde repareras och till inredningen något förändras. Det skulle då dels kunna användas som sjuklokaler

för lindrigt sjuka för infanteriregementet och dels till emottagande i särskilda rum av sjuka i lättare epidemisjukdomar från båda regementena. Därigenom möjliggjordes också, att ett större antal sjuksängar kunde beräknas för artilleriregementet å det gemensamma sjukhuset, och på samma gång att en om- eller tillbyggnad av detta regementes sjukhus undginges eller åtminstone kunde uppskjutas.

Sjukhuset vid Västmanlands regemente vore av samma typ som vid Hallands regemente, med sjukplatser för 28—30 sjuka, samt i 2 isolerings- och observationsrum för 1 à 2 patienter i vardera. Våningen 2 trappor upp, avsedd för 3 sjukrum för omkring 20 patienter samt för sjuksköterskan, hade aldrig blivit färdigbyggd. Det hade med detta otillräckliga sjukutrymme blivit omöjligt att å sjukhuset omhänderta alla sjuka, utan hade tillfälliga sjuklokaler ständigt måst anordnas inom och utom kasernområdet till stort men såväl för tjänsten och förläggningen för övrigt som i synnerhet för en god och ändamålsenlig sjukvård. Särskilt hade det visat sig svårt att erhålla lämpliga isoleringslokaler för av smittsamma sjukdomar — lättare och svårare — angripna. De sjukskrivnas antal hade under tiden 1 januari—1 maj 1917 varit i medeltal per dag 88.

*Västmanlands
regemente.*

Det vore därför nödvändigt, att större sjukutrymme anordnades. Detta syntes bäst kunna ske därigenom, att vindsvåningen i sjukhuset iordningställdes, och att i närheten av sjukhuset uppfördes en sjukpaviljong med 3 à 4 från varandra isolerbara sjukrum och sjuksalar och platser för 20 à 25 patienter. Därest sjukhusen å Salbohed eller Utnäslöt vore disponibla och i sådant skick, att de lämpligen kunde flyttas till Västerås, syntes kostnaderna möjligen kunna nedbringas.

Värmlands regementes nuvarande sjukhus vore urtypen för den grupp sjukhus, som blivit en följd av kungl. brevet den 24 januari 1913. Det hade således i 4 större och mindre sjuksalar utrymme för inalles 28 patienter och i ett isoleringsrum plats för 5 isoleringspatienter. Något annat sjukutrymme disponerade regementet icke.

*Värmlands
regemente.*

Under flera år hade vid regementet ständigt förekommit en mängd samtida fall av mässling, påssjuka, influensa och rubeola samt kontagiösa anginor och skabb ävensom fall av veneriska sjukdomar och lungtuberkulos. Då därjämte de vid truppförbanden ej sällan förekommande lunginflammationerna samt mag- och tarmsjukdomarna och flera utvärtes åkommor och sjukdomar vore i behov av sjukhusvård, så vore det tydligt, att ökat utrymme och bättre isoleringsmöjligheter vore av behovet påkallade.

De sjukskrivnas antal hade under månaderna januari—april 1917 i medeltal per dag varit 37.

Det å Trossnäs kvarstående gamla regementssjukhuset vore, utom vad beträffade eldstäderna, i gott skick. Det syntes därför vara skäl, att detsamma inflyttades till Karlstad och uppfördes i närheten av sjukhuset samt underginge nödiga förändringar i fråga om inredningen, så att däri kunde förläggas dels fallen av lättare smittsamma sjukdomar och dels de lindrigt sjuka från regementet.

Vid Hälsinge regemente hade såväl 1916 som i synnerhet 1917 under vintermånaderna rätt stor sjuklighet. De sjukskrivnas antal under de 4 månaderna januari—april 1917 hade per dag i medeltal varit 206, vilket, då styrkebeskeden för samma tid visade en styrka av i medeltal 1,080 man, utgjorde fullt 19 procent av styrkan. Av de under 1916 vid regementet förekommande sjukdomsfallen hade nära hälften

*Hälsinge
regemente.*

varit av smittosam beskaffenhet, därvid så gott som alla av de vanligaste förekommande smittosamma sjukdomarna varit representerade.

Regementets sjukhus, som vore av gammal typ med vindsvåning delvis inredd till sjukrum, hade ett sjuksängsutrymme för högst 49 man.

I skrivelse den 2 september 1916 till arméförvaltningens fortifikationsdepartement och sjukvårdsstyrelse hade regementschefen påpekat de svåra förhållanden, som på grund av bristande sjukutrymme rådde vid regementet, och föreslagit, dels att ett nu till sjukvårdsförrådsrum upplåtet utrymme 2 trappor upp å sjukhuset inreddes till sjuksal för 10 patienter, och dels att en ny sjukbarack med plats för 50 sjuka samt för det från sjukhuset flyttade sjukvårdsförrådet uppfördes i närheten av det nuvarande sjukhuset.

Då det vore att hoppas, att den under vintern 1916—1917 rådande sjukligheten endast vore tillfällig, samt att densamma i alla fall skulle kunna väsenligt nedbringas, därest möjlighet förefunnes att genast isolera inträffade misstänkta sjukdomsfall, syntes man dock kunna anse det tillräckligt, om regementet erhöle en ny sjukbarack med utrymme för cirka 30 patienter, med 4 från varandra isolerbara sjukrum och sjuksalar jämte bad- och snyggingsrum och rum för sjukvårdskorpraler samt utrymme för sjukvårdsmaterielen, och att det nu till sjukvårdsförrådsrum använda utrymmet å sjukhusets 3. våning omändrades till sjuksal.

*Norrlands
artilleri-
regemente.*

Norrlands dragonregemente hade »i ett synnerligen lättvindigt uppfört verkstads-hus» en sjukavdelning bestående av 2 rum med utrymme för inalles 8 patienter. Dessa rum kunde emellertid ej isoleras från varandra utan hade gemensam snyggings- och klosettavdelning, belägen i en gemensam gång till rummen i fråga. Regementschef och läkare hade vid upprepade tillfällen påpekat missförhållandena och anhållit, att en modernt inrättad sjukpaviljong måtte uppföras. Till svårigheterna beträffande särskilt Umeå tillkomme, att stadens epidemisjukhus vore litet och oansenligt, så att det ej kunde emottaga några smittosjuka från truppförbanden.

Då de sjukskrivnas antal under tiden 1 januari—1 maj 1917 i medeltal per dag varit 24 och sjukutrymme funnits för endast 8, så framträdde redan därav tydligen behovet av ökat sjukutrymme, även fränsett den nuvarande sjukavdelningens olämpliga och föråldrade beskaffenhet för övrigt. Missförhållandena kunde bäst afhjälpas därigenom, att regementet erhöle en ensamt för sjukvården avsedd ny sjukpaviljong med utrymme för cirka 20 patienter i 4 från varandra isolerbara sjukrum och dessutom innehållande väntrum, sjukvisitationsrum, expeditions- och läkarrum, rum för sjukvårdsfurir och korpraler, badrum och snyggingsrum m. m.

*Norrlands
dragon-
regemente.*

Sjukhuset vid Norrlands artilleriregemente vore av samma typ som sjukhusen vid Upplands och Smålands artilleriregementen. Det innehölle å nedre botten tvenne sjuksalar med plats för 18 å 20 patienter och å vinden ett mindre sjukrum. Då nu regementet bestode av tre divisioner, hade sjukutrymmet blivit för litet och behövde tillökas. Detta syntes bäst eller under alla förhållanden billigast kunna ske genom på- och tillbyggnad på samma sätt som föreslagits för Smålands artilleriregemente.

Kostnaderna för vidtagande av samtliga de utav sjukvårdsstyrelsen föreslagna anordningarna beräknades uppgå till 1,800,000 kronor, därav 455,000 kronor för uppförande av nya sjukhus vid Västernorrlands regemente och Göta artilleriregemente,

Då de av sjukvårdsstyrelsen föreslagna åtgärderna vore synnerligen behöfliga samt deras snara vidtagande nödvändiga, hemställde styrelsen, att Kungl. Maj:t måtte till 1918 års riksdag avlåta proposition om beviljande av de för ändamålet erforderliga medel eller 1,800,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1918 disponera halva summan, så att de föreslagna åtgärderna kunde vara vidtagna före den 1 november 1919.

Sjukvårdsstyrelsens sålunda gjorda framställning föranledde icke annan åtgärd än att arméförvaltningens fortifikationsdepartement och sjukvårdsstyrelsen erhöilo i uppdrag att inkomma med ritningar och kostnadsförslag till nya sjukhus för Västernorrlands regemente och Norrlands trängkår samt för Göta artilleriregemente. Sedan departementet och styrelsen fullgjort detta uppdrag, avlät Kungl. Maj:t till 1918 års lagtima riksdag proposition om beviljande av ett anslag av 912,163 kronor för uppförande av nya sjukhus för nämnda truppförband. Denna framställning blev av riksdagen bifallen.

Beslut om uppförande av nya sjukhus för Västernorrlands regemente, Norrlands trängkår och Göta artilleriregemente.

Uti skrivelse till Kungl. Maj:t den 13 augusti 1918 anmälde sjukvårdsstyrelsen, att styrelsen tagit övriga i styrelsens skrivelse den 20 augusti 1917 föreslagna utökningar av antalet sjukplatser vid vissa truppförband under noggrann omprövning och därvid med stöd dels av från fältläkare och regementsläkare inkomna berättelser, dels av vad generalfältläkarens personliga inspektioner å de flesta av ifrågavarande truppförbands sjukhus givit vid handen, kommit till den bestämda uppfattningen, att, på det att sjukvården vid armén måtte kunna så bedrivas, att smittosamma sjukdomar hejdades vid sitt utbrott i möjligaste grad, och redan insjuknade kunde behandlas på sätt, som innebure största möjliga garanti för återställande till hälsa, *det vore oundgängligen nödvändigt*, att antalet platser å ett flertal militärsjukhus utökades, ävensom att vissa övriga anordningar vidtoges å sjukhusen.

Sjukvårdsstyrelsens framställning den 13 augusti 1918.

Av en styrelsens skrivelse bilagd översiktstabell framginge de kasererade truppförbandens ungefärliga styrka, antalet nuvarande sjukhusplatser vid dessa truppförband, behovet av utökning samt det sätt, på vilket sjukvårdsstyrelsen tänkt sig fyllandet av detta behov, nämligen antingen genom tillbyggnad till eller ändring i befintligt sjukhus eller genom flyttning av sjukhus eller sjukpaviljong från förutvarande lägerplats eller genom nybyggnad. Det framginge av denna tabell, att sjukvårdsstyrelsen räknat med ett antal sjukhusplatser utgörande 6 procent av ungefärliga truppstyrkan, undantagandes i övre Sverige,

där på grund av därstädes i allmänhet rådande större sjuklighet vid truppförbanden procenten ej kunnat sättas lägre än till 7 procent.

Vid denna beräkning hade hänsyn tagits till möjligheten av att få de svårare fallen, såväl kirurgiska som invärtes, förlagda till civila sjukhus. Hemställan hade i det avseendet gjorts från den kommitté, som hade i uppdrag att inkomma med förslag till ett intimare samarbete mellan de civila och militära sjukhusen, till följande landsting: Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands, Älvsborgs, Västmanlands, Gävleborgs och Västerbottens; gående preliminärt ut på disposition för arméns räkning av

8 sängar å Växjö	lasarett
20 » » Jönköpings	»
20 » » Linköpings	»
10 » » Borås	»
7 » » Västerås	»
18 » » Gävle	»
18 » » Umeå	»

I översiktstabellen vore ej medtagna sjukhusen i Skövde, Hässleholm och Boden, för vilka underhandlingar inletts mellan sjukhuskommittén och resp. landsting angående utbyggande för mottagande av även civila sjuka. Ej heller vore där berörd frågan angående tillgodoseendet av ökat utrymme för Vaxholms grenadjärregemente, enär de inledda underhandlingarna angående gemensamt sjukhus för detta truppförband och Vaxholms kustartilleriregemente ännu ej slutförts.

Antalet i översiktstabellen upptagna behöfliga sjukhusplatser uppginge till 408. Kostnaden för denna utökning hade beräknats sålunda:

Inredning i befintliga sjukhus.

129 platser à 3,000 kronor per säng kronor 387,000: —

Flyttning av sjukhus eller paviljonger.

88 platser à 4,500 kronor per säng kronor 396,000: —

Nybyggnad.

191 platser à 8,000 kronor per säng kronor 1,528,000: —

Inventarier.

408 platser à 600 kronor per säng kronor 244,800: —

Summa kronor 2,555,800: —

Visserligen vore önskvärt, att här föreslagna utökning kunde äga rum omedelbart vid samtliga truppförbanden — under lång tid hade nämligen svåra missförhållanden rått i vad det här gällde att avhjälpa — men ville dock sjukvårdsstyrelsen med hänsyn till allbekanta omständigheter föreslå, att arbetet därmed — och således kostnaderna därför — fördelades på exempelvis tre år, helst med början år 1919.

Med denna utökning skulle det normala behovet av sjukplatser vid de kasernerade truppförbanden vara säkerställt. För den händelse att trots genomförandet av detaljerade profylaktiska bestämmelser i hälsovårdshänseende, baserade på vad om dessa innehölles i av särskilda sakkunniga ingivet betänkande och förslag, ändock epidemier skulle utbryta — något som måste förutses — ansåge sig sjukvårdsstyrelsen hava genom föreskrifter angående förfarandet under dylika förhållanden vidtagit åtgärder för sjukdomsfallens rätta behandling och epidemiernas snarast möjliga begränsande.

Med avseende å de truppförband, för vilka kaserner ännu icke blivit uppförda, måste antalet platser även för dessa truppförband beräknas enligt ovan angivna grunder. Sjukvårdsstyrelsen hade för den skull i skrivelse den 17 maj 1918 till arméns kasernbyggnadsnämnd fäst nämndens uppmärksamhet härå, vad beträffade de under uppförande varande sjukhusen för Kalmar regemente, Kronobergs regemente och Södermanlands regemente och angivit, i vad mån och på vad sätt en utökning av dessa kunde ske, samt hemställt om uppgörande av ritningar härför.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde sjukvårdsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte

dels föreslå riksdagen att för angivna ändamål bevilja ett anslag av 2,555,800 kronor, samt därav anvisa 1,000,000 kronor å tilläggsstat för år 1919 och återstoden att lika fördelas å 1920 och 1921 års stat, dels ock uppdraga åt arméförvaltningens fortifikationsdepartement och sjukvårdsstyrelse att före utgången av år 1918 inkomma med förslag jämte behöfliga ritningar och kostnadsberäkning.

Sedan Kungl. Maj:t den 16 augusti 1918 anbefallt arméförvaltningens fortifikationsdepartement att, efter samråd med sjukvårdsstyrelsen, före den 1 december 1918 inkomma med fullständigt, av ritningar och kostnadsberäkningar åtföljt förslag till utförande av den föreslagna ökningen av antalet platser å sjukhusen vid vissa kasernerade truppförband, överlämnade fortifikationsdepartementet och sjukvårdsstyrelsen med skrivelse den 27 november 1918 förslag i nämnda hänseende samt anförde därvid följande:

Arméförvaltningens fortifikationsdepartements och sjukvårdsstyrelses skrivelse den 27 november 1918.

Vad beträffade antalet sängar å de olika sjukhusen, hade departementet och sjukvårdsstyrelsen följt de av sjukvårdsstyrelsen angivna grunderna för beräkning av utökningen. De smärre avvikelser däriifrån, vilka föresloges, vore beroende på, att det befunnits ur byggnadsteknisk synpunkt lämpligt att räkna med ett något större eller något mindre antal sängar å vissa sjukhus.

Med avseende å sättet för utökningen av sjukhusen hade departementet och sjukvårdsstyrelsen ävenledes för de flesta sjukhus anslutit sig till, vad sjukvårdsstyrelsen därom i skrivelsen den 13 augusti 1918 anfört såsom det för varje sjukhus lämpligaste och ekonomiskt fördelaktigaste. Endast i följande avseenden hade departementet och sjukvårdsstyrelsen avvikit däriifrån:

1) Sjukbaracken å Axvall hade befunnits olämplig att förflytta; i stället föresloges uppförandet av en ny paviljong för Västgöta regemente.

2) Det har visat sig möjligt att så tillbygga sjukhuset för Upplands artilleriregemente, och Skånska husarregementets detachment i Uppsala, att det kunde rymma 54 sängar, och föresloges på grund därav en ny paviljong för Upplands infanteriregemente, rymmande allenast 12 sängar.

Samtliga förslag hade för yttranden varit översända till vederbörande fördelnings- och regementschefer samt läkare, och hade möjligast hänsyn tagits till de av dessa gjorda erinringarna och uttalade önskingarna.

Enär det under nuvarande förhållanden å arbetsmarknaden vore omöjligt att uppgöra fullt tillförlitliga kostnadsberäkningar för ifrågavarande byggnadsarbeten, hade dessa beräkningar uppgjorts på följande sätt: Först hade detaljerade kostnadsberäkningar för alla de ifrågavarande byggnadsarbetena uppgjorts med användande av år 1914 gällande priser. Därefter hade för en del av arbetet — grupp A, avsett att komma till utförande år 1919 — tillagts 150 procent, vilket pris torde kunna förutsättas gälla det året, för återstoden — grupp B, avsett att utföras åren 1920—1921 — tillagts 120 procent, motsvarande de beräknade ökningarna under dessa år från år 1914.

Kostnaderna för inventarier hade upptagits ungefär efter gällande priser till 247,333 kronor.

I sin skrivelse den 13 augusti 1918 hade sjukvårdsstyrelsen ingående motiverat det i hög grad trängande behovet av utökningen av antalet platser å sjukhusen. Styrelsen ansåge sig emellertid böra, hur önskvärt det än kunde vara att omedelbart kunna tillgodose detta sedan många år bestående behov, på grund av förhandenvarande förhållanden hem-

ställa om medel för utförande av endast en del av detta arbete under år 1919, återstoden lika fördelade på åren 1920 och 1921. Vid övervägande av, vilka sjukhus borde komma i fråga att snarast möjligt och redan under år 1919 utökas, hade departementet och sjukvårdsstyrelsen beslutit föreslå följande sjukhus, nämligen:

vid Karlskrona grenadjärregemente	kronor	237,000: —
» Smålands artilleriregemente	»	187,500: —
» Älvsborgs regemente	»	137,500: —
» Positionsartilleriregementet	»	175,000: —
» Upplands artilleriregemente	»	187,500: —
» Norrlands dragonregemente	»	302,500: —
» Norrlands artilleriregemente	»	188.000: —
<hr/>		
Summa kronor		1,415,000: —

Till åren 1920 och 1921 skulle kunna anstå med utökningen av följande sjukhus, nämligen:

vid Hallands regemente	kronor	31,900: —
» Vendes artilleriregemente	»	330,000: —
» Västgöta regemente	»	187,000: —
» Bohusläns regemente	»	154,000: —
» Livregementets grenadjärer	»	81,400: —
» Livgardet till häst	»	220,000: —
» Upplands infanteriregemente	»	81,400: —
» Västmanlands regemente	»	113,300: —
» Värmlands regemente	»	151,800: —
» Hälsinge regemente	»	187,000: —
<hr/>		
Summa kronor		1,537,800: —

På grund av vad sålunda anförts, hemställde fortifikationsdepartementet och sjukvårdsstyrelsen att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för utökning av och nödiga förbättringar vid de militära sjukhus vid ovan omnämnda truppförband bevilja ett anslag

till byggnadsarbete av	kronor	2,952,800: —
» inventarier	»	247,333: —
<hr/>		
Summa kronor		3,200,133: —

och att därav anvisa

dels å tilläggsstat för år 1919 ett reservationsanslag av

till byggnadsarbeten	kronor 1,415,000: —
» inventarier	» 111,219: —
	<hr/>
	Summa kronor 1,526,219: —

dels å extra stat för år 1920

till byggnadsarbeten	kronor 1,537,800: —
» inventarier	» 136,114: —
	<hr/>
	Summa kronor 1,673,914: —

Sjukvårds-
styrelsens
skrivelse den
21 februari
1919.

Sedan Kungl. Maj:t med anledning av den sålunda gjorda framställningen uti den till innevarande års riksdag avlåtna proposition om tilläggsstat till riksstaten för år 1919 föreslagit riksdagen att, i avvaktan på den proposition, som kunde komma att avlåtas angående beredande av ökat antal sjukplatser vid truppförbanden, tillsvidare under fjärde huvudtiteln å tilläggsstat för år 1919 beräkna ett reservationsanslag av 400,000 kronor, har sjukvårdsstyrelsen uti skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 februari 1919 anfört följande.

Det vore ett av alla känt förhållande, att största delen av vårt lands militära sjukhus befunne sig i det tillstånd, att fullgod vård å dem icke kunde beredas de sjuka. Orsakerna till detta landet föga hedrande faktum vore huvudsakligen, *dels* att antalet platser å dem vore alltför ringa, för att samtliga de sjuka, som vore i behov av vård å sjukhus, där skulle kunna mottagas — under nuvarande förhållanden måste en stor del av de sjuka, även sådana med lindrigare smittosamma sjukdomar, ligga i logementen, varigenom icke kunde undvikas, att övriga i logementen varande utsattes för smitta, och således antalet sjukhusvårdbehövande ytterligare ökades — *dels* att sjukavdelningarna ej i tillräcklig grad försetts med de bilokaler, som vore nödiga för skötseln av de sjuka — såsom serveringskök, förråd, snyggingsrum, sköljrum, klosetter m. m. — *dels* att sjukhusen ej vore utrustade med de tekniska medel av allehanda slag, vilka erfordrades för en sådan diagnos och behandling av sjukdomarna, som den moderna medicinska vetenskapen i sin ständiga utveckling krävde.

Frågade man sig, vartill dessa missförhållanden vore att hänföra, torde svaret bliva det, att statsmakterna allt för litet beaktat betydelsen

av den militära sjukvården och därför varit alltför njugga med anslag till den. Följden därav hade blivit, att såväl de sjukhus, som skulle tillhöra de nu under uppförande varande kasernerna, icke tillmätts en storlek, som stode i rätt förhållande till respektive truppförbands styrka, som ock att sjukhusen för de truppförband, vilka redan vore kasernerade, lede av samma brister, vartill komme, att till flera av dessa kaserner under de senare åren förlagts kontingenter betydligt större än de ursprungligen för dem avsedda, utan att utrymmet utökats, något som inverkat menligt på såväl den allmänna som den personliga hygien, ett förhållande, som gjorde bristen på sjukhusplatser än mera i ögonen fallande.

Sjukvårdsstyrelsens på senare åren alltmera på dessa missförhållanden inriktade uppmärksamhet hade så till vida vunnit beaktande, att 1918 års lagtima riksdag beviljat medel för uppförande av nya sjukhus för Göta artilleriregemente, Västernorrlands regemente och Norrlands trängkår i överensstämmelse med av fortifikationsdepartementet och sjukvårdsstyrelsen utarbetade ritningar.

Då sjukvårdsstyrelsen nu avsåge att göra framställning angående såväl utökning som förbättring av ett större antal militärsjukhus, hade det syntts sjukvårdsstyrelsen lämpligt att förutskicka denna en allmän översikt över de militära sjukhusen; och ville sjukvårdsstyrelsen för den skull uppdelade dem i följande grupper

- I. Garnisonssjukhuset i Stockholm.
- II. » » Boden, militärsjukhuset i Skövde, Skånska trängkårens sjukhus och Vaxholms grenadjärregementes sjukhus.
- III. De sjukhus, för vilka 1918 års lagtima riksdag beviljat medel till nyuppförande, nämligen för Göta artilleriregemente, Västernorrlands regemente och och Norrlands trängkår.
- IV. Sjukhusen vid de truppförband, för vilka nya kaserner vore under uppförande, nämligen Kronobergs, Kalmar och Södermanlands regementen samt Första och Andra livgrenadjärregementena och Norra och Södra skånska infanteriregementena.
- V. Övriga sjukhus.

Att garnisonssjukhuset i Stockholm icke motsvarade de krav, man hade rätt att ställa på ett dylikt sjukhus i ett kulturland, vore, yttrade styrelsen, sedan länge allmänt bekant. Visserligen hade det lyckats förvärva åt sjukhuset mycket framstående överläkare, och även rekryteringen av underläkare hade varit tillfredsställande; ävenledes hade statsmak-

terna beaktat fordringarna på avhjälpande av en del svårare brister vid sjukhuset, men de lokala förhållandena därstädes överhuvud taget vore sådana, att arbetet i hög grad lede därav. Det hade för den skull sedan många år varit ett önskemål att åt armén anskaffa ett fullt modernt centralt sjukhus. Det syntes sjukvårdsstyrelsen, att den lösning av denna fråga, som föreslagits av utav chefen för lantförsvarsdepartementet utsedda sakkunniga, nämligen en sammanslagning av garnisonssjukhuset och serafimerlasarettet — jämte byggande av ett nytt karolinskt medikokirurgiskt institut — vore i synnerhet under nuvarande förhållanden ur de flesta synpunkter synnerligen lycklig. Därigenom skulle nämligen såväl vården av de sjuka på bästa sätt tillgodoses, som ock ett rikhaltigare och växlande kliniskt och polikliniskt materiel för undervisningen erhållas. Därtill borde avseende fästas vid, att en dylik större sjukhusinrättning bleve såväl i uppförande som drift ekonomiskt fördelaktigare, än om de tvenne sjukhusen skulle byggas och förvaltas vart för sig.

Denna fråga vilade nu hos Kungl. Maj:t. Det vore önskvärt, att den snart upptoges till ingående prövning; det dröjde dock många år, innan målet kunde nås: ett nytt karolinskt institut med för vården av de sjuka avsedda avdelningar (nuvarande serafimerlasarettet och garnisonssjukhuset).

Grupp II.

De till grupp II hörande sjukhusen fölle inom ramen för det uppdrag, som av Kungl. Maj:t givits åt kommittén för verkställande av utredning, huruvida och under vilka organisatoriska, administrativa och andra förhållanden ett samarbete skulle kunna med fördel åstadkommas mellan å andra orter än Stockholm belägna civila och militära sjukhus.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 december 1918 rörande anslag av staten till länslasarettet i Linköping i och för disponerande för arméns räkning av 20 platser å lasarettet hade kommittén uppdragit konturerna för sitt arbete och redogjorde för den dittills slutförda delen därav.

Möjlighet förefunnes för, att här nämnda sjukhus kunde kombineras med civila sjukhus. Kommittén hade inlett underhandlingar med respektive landsting därom, varför sjukvårdsstyrelsen för närvarande icke avsåge någon framställning till Kungl. Maj:t angående utvidgning av dessa sjukhus (undantagandes en del smärre ändringsarbeten å Skånska trängkårens sjukhus).

Grupp III.

I Kungl. Maj:ts proposition till 1918 års lagtima riksdag angående uppförande av nya sjukhus för Göta artilleriregemente, för Västernorr-

lands regemente och Norrlands trängkår hade angivits de skäl, på vilka sjukvårdsstyrelsen stött sin framställning angående dessa nybyggnader, varjämte ett utdrag gjorts ur sjukvårdsstyrelsens programanförande beträffande militärsjukhus.

Riksdagen hade beviljat de äskade medlen i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition. Det hade emellertid visat sig vara omöjligt att erhålla anbud inom det av riksdagen beviljade anslaget, varför fortifikationsdepartementet sett sig nödsakat att i sin framställning angående lantförsvarets medelsbehov för år 1920 göra framställning om ökat anslag. Sjukvårdsstyrelsen ville för sin del endast uttala en förhoppning om, att de begärda penningmedlen måtte beviljas. Genom inspektion å samtliga ifrågavarande truppförband hade generalfältläkaren övertygat sig om det oavvisliga behovet av, att dessa byggnader snarast komme till uppförande; förhållandena å dess sjukhus vore, såsom det torde vara Kungl. Maj:t och riksdagen noggsamt bekant, sådana, att de ej borde få fortfara mer än absolut nödvändigt vore.

Angående de till grupp IV hörande sjukhusen i Växjö, Eksjö och Strängnäs för respektive Kronobergs, Kalmar och Södermanlands regementen hade sjukvårdsstyrelsen i skrivelse till kasernbyggnadsnämnden den 17 maj 1918 framhållit, att antalet platser å sjukhusen i fråga vore i förhållande till antalet sjuka allt för ringa, och att det torde bliva nödvändigt att anskaffa ett större antal platser.

Grupp IV.

Sjukvårdsstyrelsen hade tänkt sig denna fråga löst antingen genom förflyttning av vissa byggnader från förenämnda regementens äldre mötesplatser till de nya kasernetablissemangen eller genom utvidgning av de nya sjukhusbyggnader, vilka enligt föreliggande byggnadsprogram skulle uppföras vid de nya kasernetablissemangen.

Sjukvårdsstyrelsen hade härvid erinrat, att frågans lösning enligt det första alternativet medförde vissa olägenheter, beroende på de äldre byggnadernas brister i olika avseenden, och att dessa byggnader måhända kunde komma till användning å de platser, där de befunne sig, samt att stora kostnader torde vara förbundna med deras förflyttning.

En utökning av de nya sjukhusbyggnaderna syntes däremot sjukvårdsstyrelsen bereda möjlighet att för jämförelsevis ringa kostnad erhålla fullt tillfredsställande antal sjukplatser för ifrågavarande truppförband. Utvidgningen av Kronobergs och Södermanlands regementens sjukhusbyggnader föresloges av sjukvårdsstyrelsen att verkställas genom påbyggnad av en tredje våning, och utvidgningen av sjukhusbyggnaden för Kalmar regemente genom tillbyggnad å sjukhusets ena gavel.

Sjukvårdsstyrelsen hade härjämte angivit vissa önskemål med avseende på byggnadernas plananordning och inredning samt anhållit, att nämnden måtte vidtaga åtgärder i angivet syfte.

För omförmälda sjukhus vore grundläggnings- och sockelarbetena för yttermurarna och utbottning för innermurarna utförda enligt det av Kungl. Maj:t fastställda byggnadsprogrammet.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 december 1918 hade kasernbyggnadsnämnden gjort framställning om medel för utökning av nämnda sjukhus i av sjukvårdsstyrelsen angiven riktning.

Sjukvårdsstyrelsen funne sig böra tillstyrka, att vad nämnden sålunda äskat måtte av Kungl. Maj:t bifallas.

Intill dess att dessa sjukhus kunde stå färdiga, måste emellertid provisoriska sjukhus för dessa truppförband anordnas, eventuellt i en av kompanikasernerna — givetvis under förutsättning av, att denna anordning icke inverkade menligt på förläggningen.

Med avseende å övriga till denna grupp hörande sjukhus, nämligen de i Kristianstad, Lund och Linköping för respektive Norra och Södra skånska infanteriregementena och Första och Andra livgrenadjärregementena, vore ritningar för dessa ännu icke definitivt fastställda. Även dessa behövde på liknande sätt utökas utöver den ursprungligen fastställda planen.

Grupp I.

Uti sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 november 1918 hade fortifikationsdepartementet och sjukvårdsstyrelsen avgivit förslag angående utökning och förbättring av sjukhusen vid följande truppförband nämligen: Karlskrona grenadjärregemente, Smålands artilleriregemente, Älvsborgs regemente, Positionsartilleriregementet och Intendenturkåren, Upplands artilleriregemente och Skånska husarregementets detachement i Uppsala, Norrlands dragonregemente, Norrlands artilleriregemente i Östersund, Hallands regemente, Vendes artilleriregemente, Västgöta regemente, Bohusläns regemente, Livregementets grenadjärer och Svea trängkår, Livgardet till häst, Upplands infanteriregemente, Västmanlands regemente, Värmlands regemente och Hälsinge regemente.

Totalkostnaden för byggnadsarbeten och inventarier belöpte sig enligt förslaget till 3,200,133 kronor, och hade styrelsen hemställt, att av denna summa 1,526,219 kronor måtte upptagas å tilläggsstat för år 1919 och återstoden 1,673,914 kronor å extra stat för år 1920.

Med hänsyn till det ändrade läge, vari vår försvarsfråga på grund av kända utrikespolitiska förhållanden kommit mot slutet av nästlidet år, hade emellertid sjukvårdsstyrelsen sett sig nödsakad att jämte här ovan

nämnda förslag förebringa en utredning, huruvida möjlighet förefunnes att utan ökning av antalet platser å sjukhusen vidtaga åtgärder för en förbättrad och betryggande vård å desamma. För den skull hade sjukvårdsstyrelsen anmodat samtliga arméfördelningschefer jämte kommandanten i Boden och militärbefälhavaren å Gottland att å dem underställda truppförband föranstalta utredning i nämnda avseende. Sedan svar inkommit till sjukvårdsstyrelsen, hade styrelsen gjort en sammanställning av de åtgärder, vilka sjukvårdsstyrelsen ansåge vara oundgängligt nödvändiga för att upprätthålla sjukvården vid truppförbanden. Sjukvårdsstyrelsen hade vid detta arbete haft biträde av chefen för fortifikationsdepartementets kasernavdelning överstelöjtnant C. S. W. Gartz och arkitekten å samma avdelning Erik Josephson i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut på grund av sjukvårdsstyrelsens därom gjorda hemställan.

Av de ingångna svaren framginge, att brister av den art, som av sjukvårdsstyrelsen förut omförmälts, förefunnes vid största antalet av de militära sjukhusen, samt att de vore särskilt framträdande vid de sjukhus, vilka varit föremål för närmare utredning i fortifikationsdepartementets och sjukvårdsstyrelsens skrivelse den 27 november 1918.

Redan länge hade sjukvårdsstyrelsen haft sin uppmärksamhet riktad på frågan om vidtagande av sådan ändring i § 17 värnpliktslagen och § 107 mom. 2 inskrivningsförordningen, att truppförbandschef meddelades rätt att utan ansökan hemförlova sådan värnpliktig, som vid inställelsen till tjänstgöring befundes behäftad med sjukdom, som utgjorde hinder för hans utbildning under en större del av utbildningstiden (könsjukdom eller sjukdom av annan art). Som förhållandena nu vore, upptoges en ej ringa del — för vissa truppförband en ganska stor del — av platserna å sjukhuset av dylika sjuka, vilka till och med kunde fullgöra större delen av sin värnplikt därstädes, sålunda utan att erhålla någon tillfredsställande utbildning. Denna fråga vore föremål för närmare utredning av sjukvårdsstyrelsen, och vore det styrelsens avsikt att snarast inkomma till Kungl. Maj:t med framställning i ämnet.

De inkomna svaren visade, att vid ett flertal truppförband antalet dylika patienter vore så pass stort, att kravet på ökat utrymme i dessa sjukhus skulle minskas, om man ej hade att räkna med dessa patienter. Enär detta vore lågt beräknat, syntes dock någon väsentlig minskning under det av sjukvårdsstyrelsen föreslagna ej kunna göras.

Till truppförbandsmyndigheterna hade jämväl framställts en förfrågan, huruvida sannolikhet förefunnes för en väsentlig minskning av antalet sjuka i förhållande till antalet under de senare åren, därest en

sådan omläggning av värnpliktstjänstgöringen komme att äga rum, att exempelvis den s. k. vinterlinjen ersattes med en s. k. sommarlinje. Ehuru de inkomna svaren i allmänhet ginge i den riktningen, att sommarlinjen skulle medföra mindre antal sjuka än vinterlinjen, ansåge sig sjukvårdsstyrelsen för närvarande ej kunna väsentligt reducera antalet sjukhusplatser.

Den igångsatta utredningen hade bidragit till att än mera stärka sjukvårdsstyrelsen i dess åsikt rörande nödvändigheten av en genomgripande förändring i de militära sjukhusen, avseende deras utökning och förbättring. Den gäve tydligt tillkänna, att det med avseende å de flesta sjukhus icke vore möjligt att inom det befintliga utrymmet bereda det antal platser eller vidtaga de anordningar, som vore behövliga.

Med bibehållande av hittillsvarande truppstyrkor och dessas utbildning i ungefärlig överensstämmelse med vad under de senare åren ägt rum, kunde kravet på sjukvårdens tillgodoseende i huvudsak enligt sjukvårdsstyrelsens framställning icke avvisas. Den del i vårt lands värnkraft, som vore sjukvårdsstyrelsen anförtrodd, vore av den stora betydelse, att den måste i alla avseenden, således även i det här ifrågasvarande, tillfullo upprätthållas.

Fortifikationsdepartementets och sjukvårdsstyrelsens framställning den 27 november 1918 hade avsett endast de sjukhus, vid vilka vare sig disproportionen mellan behövliga och förefintliga platser vore särskilt stor, eller där själva sjukhusbyggnaderna befunno sig i särskilt dåligt skick; och hade det varit styrelsens avsikt att senare göra framställning om anslag för avhjälpande av en del mindre olägenheter såväl med avseende å platser som den direkta sjukvården vid en del övriga sjukhus. Det hade emellertid syntts styrelsen lämpligt att nu upptaga frågan i hela dess vidd. Styrelsens nu förevarande framställning avsåge följaktligen

1) de sjukhus, vilka varit föremål för utredning i skrivelsen den 27 november 1918,

2) några andra sjukhus.

Med *avseende å den förva delen* överensstämde framställningen i det väsentliga med den i förenämnda skrivelse den 27 november 1918 gjorda. De avvikelser därifrån, som nu gjorts, vore beroende på möjligast hänsynstagande till nödvändigheten att göra vissa inskränkningar, där så utan allt för stora olägenheter kunde ske, men ville styrelsen bestämt framhålla, att framställningen av den 27 november 1918 innebure en bättre lösning av platsfrågan vid en del av sjukhusen. Avvikelserna avsåge följande:

1) För Karlskrona grenadjärregemente inskränktes utökningen till 30 platser. Dessa kunde på det mest ekonomiska sätt erhållas genom inredning i en del av förutnämnda förrådshus, varvid dock ersättning för utrymmet i detta borde anskaffas genom uppförande av ett nytt mindre förrådshus.

2) För Upplands artilleriregemente och Skånska husarregementets detachement i Uppsala beräknades 45 sängplatser, vilka erhöles genom dels ändringsarbete i nuvarande sjukhuset, dels nybyggnad.

3) För Livregementets grenadjärer och Svea trängkår utginge nybyggnaden, och beräknades endast en del ändringsarbeten i det befintliga gemensamma sjukhuset.

4) Likaledes utginge isoleringspaviljongen för Upplands infanteriregemente, varjämte

5) och 6) för Västmanlands regemente och Hälsinge regemente beräknades endast inredning å de befintliga sjukhusens vind, varigenom vunnes 15, respektive 8 nya platser.

Med avseende å *den senare delen* innebure framställningen dels några mindre påbyggnads- och ändringsarbeten, dels anordningar såsom värmeledning, varmt vatten, bad, elektrisk belysning m. m.

Sjukvårdsstyrelsen hade därjämte beräknat

1) en viss summa — 30,000 kronor — för anordnande av lik- och obduktionsrum; sådana saknades nämligen i ett stort antal sjukhus — ett förhållande, som vid flera tillfällen givit anledning till fullt berättigad anmärkning även från allmänhetens sida, samt

2) en summa av 16,000 kronor för uppförande invid militärsjukhuset i Skövde av en isoleringsbarack, tillhörande överstyrelsen för Svenska röda korset och av denna välvilligt ställd till sjukvårdsstyrelsens förfogande.

I enlighet med vad sålunda anförts, hade sjukvårdsstyrelsen låtit uppgöra nya kostnadsberäkningar rörande den föreslagna utökningen och förbättringen vid de militära sjukhusen. Denna hade sammanförts i tre särskilda grupper, nämligen

Grupp A, omfattande de sjukhus, vilka enligt framställningen av den 27 november 1918 avsetts att tillgodoses genom anslag å tilläggsstat för år 1919;

Grupp B, omfattande de sjukhus, som enligt nyssnämnda framställning avsetts att tillgodoses genom anslag å extra stat för år 1920; samt

Grupp C, omfattande de sjukhus, vilka enligt vad ovan anförts nu ansetts böra tillkomma.

Kostnaderna för de i de särskilda grupperna ingående sjukhusen hade beräknats sålunda:

Grupp A.

Karlskrona grenadjärregemente	kronor	132,000: —
Smålands artilleriregemente	»	165,000: —
Älvsborgs regemente	»	121,000: —
Positionsartilleriregementet	»	154,000: —
Upplands artilleriregemente och Skånska husarrege- mentets detachement i Uppsala	»	184,800: —
Norrlands dragonregemente	»	266,200: —
Norrlands artilleriregemente i Östersund	»	165,000: —
Summa kronor		1,188,000: —

Grupp B.

Hallands regemente	kronor	31,900: —
Vendes artilleriregemente	»	330,000: —
Västgöta regemente	»	187,000: —
Bohusläns regemente	»	154,000: —
Livregementets grenadjärer	»	3,500: —
Livgardet till häst	»	220,000: —
Västmanlands regemente	»	31,900: —
Värmlands regemente	»	151,800: —
Hälsinge regemente	»	12,000: —
Summa kronor		1,122,100: —

Grupp C.

Skånska husarregementets avdelning i Landskrona	kronor	12,000: —
Skånska dragonregementet	»	28,000: —
Skånska trängkåren	»	12,000: —
Smålands husarregemente	»	2,000: —
Östgöta trängkår	»	2,000: —
Boden—Karlsborgs artilleriregemente å Karlsborg	»	3,500: —
Göta ingenjörkår	»	3,500: —
Intendenturförrådets truppavdelning å Karlsborg	»	10,500: —
Svea livgarde	»	50,000: —
Göta livgarde	»	50,000: —
Fälttelegrafkåren	»	14,000: —

Västerbottens regemente	kronor	2,000: —
Jämtlands fältjägarregemente	»	15,000: —
Norrbottnens regemente	»	25,000: —
Norrlands artilleriregemente och kavallerikåren i Boden	»	34,000: —
Boden—Karlsborgs artilleriregemente i Boden	»	20,000: —
Bodens ingenjörkår	»	20,000: —
Gottlands artillerikår	»	3,000: —
Inredning av lik- och obduktionslokaler	»	30,000: —
Flyttning av Röda korsets isoleringsbarack till garnisonssjukhuset i Skövde	»	16,000: —
	<u>Summa kronor</u>	<u>352,500: —</u>

Sammandrag.

Grupp A	kronor	1,188,000: —
Grupp B	»	1,122,100: —
Grupp C	»	352,500: —
	<u>Summa kronor</u>	<u>2,662,600: —</u>

Den erforderliga utökningen av sjukhusinventarierna hade beräknats sålunda:

Grupp A	kronor	114,872: 81
Grupp B	»	96,704: 23
Grupp C	»	117,071: 80
	<u>Summa kronor</u>	<u>328,648: 84</u>

Kostnaderna för nybyggnadsarbetena hade beräknats enligt priser 1914 med tillägg av 120 procent, enär det synts sjukvårdsstyrelsen sannolikt, enligt sakkunnigas uttalande, att dylika priser komme att vara gällande år 1920, det år, då styrelsen tidigast kunde hava förhoppning om igångsättande av dessa arbeten.

Totalkostnaden för samtliga ifrågavarande arbeten komme då att uppgå till 2,991,248 kronor 84 öre.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde sjukvårdsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för utökning av och förbättringar vid ovan omförmälda sjukhus bevilja ett anslag av 2,991,250 kronor, att fördelas på åren 1919 och 1920 med belopp, som Kungl. Maj:t kunde bestämma.

Försvarskom-
missionens
yttrande.

Sedan Kungl. Maj:t genom remiss den 22 februari 1919 anbefallt försvarskommissionen att i ärendet avgiva utlåtande, har kommissionen i skrivelse den 10 mars 1919 anfört följande.

Av handlingarna i ärendet framginge, att sjukhusförhållandena vid ett stort antal truppförband vore synnerligen otillfredsställande, i det att *dels* antalet sjukplatser vore allt för ringa i förhållande till antalet sjuka, *dels* sjukavdelningarna icke i tillräcklig grad försetts med för sjukvårdens behöriga ombesörjande erforderliga bilokaler, såsom serveringskök, förråd, snyggningsrum, sköljrum, klosetter m. m., *dels ock* sjukhusen ej vore utrustade med de tekniska medel av allehanda slag, vilka erfordrades för en sådan diagnos och behandling av sjukdomarna, som den moderna medicinska vetenskapen i sin ständiga utveckling krävde. I syfte att råda bot på dessa missförhållanden hade nu sjukvårdsstyrelsen föreslagit *dels* en utökning vid vissa närmare angivna truppförband av antalet sjukplatser, så att detsamma komme att stå i ett bestämt förhållande till truppens styrka, *dels* vidtagande av erforderliga åtgärder för tillgodoseende av kravet på nödiga bilokaler till sjukavdelningarna, *dels ock* anskaffande av för sjukvårdens rationella handhavande erforderliga inventarier m. m. Behovet av ökat antal sjukplatser ävensom av i övrigt erforderligt utrymme skulle tillgodoses antingen genom tillbyggnad till eller ändring i redan befintliga sjukhus eller genom flyttning av byggnader från förutvarande mötesplatser eller ock genom nybyggnad. Kostnaderna härför hade för de truppförband, varom nu vore fråga, beräknats uppgå till 2,662,600 kronor. Den erforderliga utökningen av sjukhusinventarierna hade beräknats draga en kostnad av 328,648 kronor 84 öre. Sammanlagt skulle alltså för förslagets genomförande erfordras ett belopp av 2,991,248 kronor 84 öre, av sjukvårdsstyrelsen avjämnat till 2,991,250 kronor. Med hänsyn till angelägenheten av de föreslagna åtgärdernas snara vidtagande hade sjukvårdsstyrelsen hemställt, att nämnda belopp måtte få utgå redan under innevarande och nästkommande år.

Såsom kommissionen redan förut i annat sammanhang framhållit, hyste kommissionen den uppfattningen, att åt arméns sjuka borde, så vitt möjligt, beredas samma goda sjukhusvård, som å de allmänna sjukvårdsanstalterna stode den civila befolkningen till buds. Gällde detta redan fullt ut i fråga om det stamanställda manskapet, framträdde samma krav givetvis med än större skärpa beträffande den värnpliktiga ungdomen, för vilken militärtjänstgöringen ju utgjorde en i lag stadgad skyldighet. Kommissionen ansåge sig därför kunna till fullo instämma med sjukvårdsstyrelsen därutinnan, att den ledande principen vid ordnandet av den militära sjukvården borde vara att, så långt förhållandena

det medgåve, söka bringa denna upp till en med den civila sjukhusvården fullt jämförlig nivå.

Vad nu sjukvårdsstyrelsens förevarande framställning anginge, avsåge denna i sin huvudsakliga del en utökning av antalet sjukplatser vid vissa närmare angivna truppförband. Utgångspunkten hade härvid för styrelsen varit, att sjukplatsernas antal borde utgöra omkring 6 procent av den ungefärliga truppstyrkan med undantag för de till övre Sverige förlagda truppförbanden, där på grund av i allmänhet rådande större sjuklighet antalet sjukplatser icke borde sättas lägre än till 7 procent av truppens styrka. Som naturligt vore, hade styrelsen vid sina beräkningar av de särskilda truppförbandens styrka utgått från nu rådande förhållanden. Förslaget vore alltså uppgjort under den förutsättningen, att några väsentliga ändringar i vår nuvarande härorganisation icke komme att vidtagas.

Under förutsättning att så skulle komma att bli förhållandet, syntes det kommissionen av den i ärendet förebragta utredningen uppenbart framgå, att en väsentlig utökning av antalet sjukplatser vid truppförbanden måste vidtagas, därest sjukvården skulle på ett fullt tillfredsställande sätt kunna ombesörjas. Huruvida denna utökning behövde göras så omfattande, som sjukvårdsstyrelsen föreslagit, syntes kommissionen dock icke fullt klart. Det ville nämligen förefalla, som om en reduktion av det föreslagna antalet sjukplatser skulle kunna äga rum dels genom uppställandet vid inskrivningsförrättningarna av strängare fordringar med avseende å de värnpliktigas kropps-konstitution och hälsotillstånd än vad för närvarande syntes vara förhållandet, dels ock genom vidtagandet av den utav sjukvårdsstyrelsen ifrågasatta ändringen av § 17 värnpliktslagen, avseende rätt för truppförbandschef att utan ansökan hemförlova sådana värnpliktiga, som vid inställelsen till tjänstgöring funnes behäftade med sjukdom, som utgjorde hinder för deras utbildning under en större del av utbildningstiden.

Vid den föreliggande frågans bedömande kunde emellertid kommissionen icke, såsom sjukvårdsstyrelsen gjort, utgå från att den nuvarande härorganisationen skulle bli för framtiden bestående. Kommissionen måste nämligen för sin del förutsätta, att vid den förestående allmänna revisionen av vårt försvarsväsende genomgripande förändringar kunde komma att vidtagas såväl med avseende å arméns organisation över huvud taget, de särskilda truppförbandens sammansättning och deras förläggning som beträffande värnpliktstjänstgöringen, dess längd och fördelning. Med denna utgångspunkt för frågans bedömande kunde kommissionen icke finna annat än att ett genomförande av det utav

sjukvårdsstyrelsen framlagda, på den nuvarande härorganisationen grundade förslaget skulle innebära ett föregripande av resultatet av den förestående försvarsrevisionen. Vid sådant förhållande och med hänsyn jämväl tagen till de för närvarande rådande synnerligen höga byggnadskostnaderna ansåge sig kommissionen icke kunna tillstyrka, att de av sjukvårdsstyrelsen i och för utökning av antalet sjukplatser föreslagna nybyggnads- och tillbyggnadsarbetena nu komme till utförande.

Vad kommissionen sålunda anfört gällde även med avseende å sådana av sjukvårdsstyrelsen föreslagna ny- och tillbyggnadsarbeten, som närmast avsåge att tillgodose behovet av nödiga bilokaler för redan befintliga sjukavdelningar.

Om kommissionen alltså icke ansett sig kunna tillstyrka de utav sjukvårdsstyrelsen föreslagna ny- och tillbyggnaderna, hade kommissionen dock funnit sjukvårdsförhållandena vid vissa truppförband så bristfälliga, att man icke torde kunna underlåta att redan nu vidtaga åtgärder för att åstadkomma en förbättring. Av den i ärendet förebragta utredningen framginge, att åtskilliga till sin hygieniska betydelse avsevärda men ekonomiskt föga krävande mer eller mindre provisoriska anordningar skulle kunna vidtagas inom de nuvarande sjukhusen eller i eljest till buds stående lokaler, ävensom att trängande behov å åtskilliga håll förefunnes av komplettering av inventarier och annan sjukhusutrustning. För bestridande av kostnaderna för dylika anordningar och kompletteringar funnes emellertid inga medel tillgängliga. Det ordinarie byggnadsanslaget ävensom ordinarie sjukvårdsanslaget syntes nämligen icke vara avsedda för dylika ändamål och torde, enligt vad för kommissionen blivit upplyst, icke lämna tillgång för gäldande av några andra kostnader än dem, för vilka de vore beräknade. Då det syntes kommissionen av vikt, att medel funnes till förfogande för vidtagande av åtgärder av berörda slag, syntes framställning böra göras till riksdagen om anvisande av ett anslag, för att efter Kungl. Maj:ts beprövande användas för nu angivet ändamål. Vad anslagets storlek anginge, syntes detta lämpligen kunna bestämmas till 400,000 kronor eller samma belopp, som uti den till årets riksdag avlätna propositionen om tilläggsstat till riksstaten för innevarande år av Kungl. Maj:t beräknats för beredande av ökat antal sjukhusplatser vid truppförbanden. Åt anslaget syntes böra givas reservationsanslags natur.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde kommissionen, att sjukvårdsstyrelsens förevarande framställning icke för närvarande måtte föranleda annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att framställning avlättes till riksdagen om anvisande å tilläggsstat för år 1919 av ett reservations-

anslag av 400,000 kronor, att efter Kungl. Maj:ts beprövande användas för vidtagande av erforderliga förbättringar av sjukhusförhållandena vid arméns truppförband.

Mot kommissionens sålunda avfattade utlåtande, vilket beslutats av herrar S. H. Kvarnzelius, S. Bengtsson, C. G. Ekman, friherre O. H. A. Fleming, D. H. Pettersson och L. Widell, hava herrar P. A. Hansson och V. Larsson reserverat sig under anförande av följande:

»Vi dela den av kommissionens majoritet uttalade uppfattningen, att åt arméns sjuka bör, så vitt möjligt, beredas samma goda sjukhusvård, som å de allmänna sjukvårdsanstalterna står den civila befolkningen till buds. Vi dela också kommissionsflertalets mening, att ett genomförande nu av det av sjukvårdsstyrelsen framlagda förslaget skulle innebära ett föregripande av den förestående försvarsrevisionens resultat. Men härav draga vi den slutsatsen, att detta resultat bör avvaktas, innan några åtgärder med anledning av sjukvårdsstyrelsens förslag vidtagas. Kommissionens flertal har däremot sökt finna en kompromisslösning genom att förorda, att till Kungl. Maj:ts förfogande skulle ställas ett belopp av 400,000 kronor för anordningar i sjukvårdsavseende av mindre omfattning.

Det är huvudsakligen av två skäl, som vi icke kunna biträda detta kommissionsflertalets förslag.

För det första finna vi det betänkligt, att riksdagen avstår från möjligheten till prövning av behov, för vilka anslag beviljas. För det andra synes icke en rationell lösning av arméns sjukvårdsfråga befrämjas genom den av kommissionsflertalet förordade anordningen. Kommissionsflertalet menar, att det föreslagna beloppet skulle användas för bestridande av kostnaderna för 'åtskilliga till sin hygieniska betydelse avsevärda, men ekonomiskt föga krävande mer eller mindre provisoriska anordningar inom de nuvarande sjukhusen eller i eljest till buds stående lokaler' samt 'för en komplettering av inventarier och annan sjukhusutrustning'. Vilka anordningar, som avses, därom kan man icke få något besked ur kommissionens yttrande och heller icke ur sjukvårdsstyrelsens utlåtande. Visserligen upptager sjukvårdsstyrelsen i sitt yttrande under Grupp C även förslag till vissa mindre kostsamma anordningar. Men det framgår icke på något sätt av styrelsens yttrande, att den skulle betrakta dessa anordningar såsom särskilt trängande. Tvärtom kan man konstatera, att denna grupp omfattar sjukhus, för vilka styrelsen i sin skrivelse den 27 november 1918 *icke* föreslagit några anordningar, utan som 'ansetts böra tillkomma' sedan styrelsen funnit lämpligt upptaga frågan i hela dess vidd. Det synes härav klart framgå, att sjukvårdsstyrelsen finner andra åtgärder, än de som tillhöra C-gruppen, mera trängande. Det framgår också av styrelsens yttrande den 27 november 1918, att den anser de under Grupp A sammanförda sjukhusen vara i första hand i behov av förbättringsåtgärder. Av styrelsens yttrande i dess helhet framgår likaledes, att vad den främst anser behövt är ökade utrymmen och ökat antal sjukhusplatser. Det belopp å 400,000 kronor, som i avvaktan på proposition uppförts å förslaget till 1919 års tilläggsstat under fjärde huvudtiteln, har också angivits avse 'beredande av ökat antal sjukhusplatser vid truppförbanden'. Kommissionsflertalet vill nu, att detta belopp i stället skall användas till en del smärre anordningar, om vars trängande nödvändighet det icke föreligger någon närmare utredning.

Vi ha icke kunnat biträda ett på så svaga grunder fotat förslag. Då vi emellertid samtidigt anse, att sjukvårdsstyrelsens omfattande förslag bör prövas med hänsyn till den allmänna försvarsrevisionens resultat, hemställa vi, att med vidta-

gande av de av sjukvårdsstyrelsen föreslagna åtgärderna till förbättrad sjukvård vid armén må i dess helhet anstå i avvaktan på den allmänna försvarsrevisionens resultat.»

Kommissionens ledamot herr Sävström har icke deltagit i slutbehandlingen av detta ärende.

Departementa-
chefen.

I likhet med försvarskommissionen anser även jag, att ett genomförande av det utav sjukvårdsstyrelsen framlagda, på den nuvarande härorganisationen grundade förslaget skulle innebära ett föregripande av resultatet av den förestående allmänna revisionen av vårt försvarsväsen. Vid sådant förhållande torde med förslagets slutliga prövning böra anstå, tills nämnda resultat föreligger.

Att vid vissa truppförband sjukvårdsförhållandena äro så bristfälliga, att åtgärder för åstadkommande av en förbättring böra omedelbart vidtagas, torde emellertid vara obestridligt. Jag vill i detta hänseende endast framhålla, hurusom å vissa sjukhus möjligheter saknas att isolera smittosamt sjuka från övriga patienter; å andra äro klosettförhållandena ytterst bristfälliga och ohygieniska. Å somliga sjukhus erfordras förbättringar i värme- och belysningsförhållanden, tillgång på varmvatten för bad m. m. Vid vissa sjukhus saknas utrymme för förvaring av sådana materialier och inventarier, som erfordras för den omedelbara vården av de sjuka. Att med undanröjande av dylika missförhållanden, varigenom sjukvården i hög grad äventyras, icke bör anstå i avvaktan på resultatet av den förestående allmänna försvarsrevisionen, synes mig uppenbart. Jag finner mig därför böra såsom synnerligen välbetänkt tillstyrka det av försvarskommissionens majoritet framställda förslaget om ställande till Kungl. Maj:ts förfogande av ett anslag av 400,000 kronor i och för vidtagande av erforderliga förbättringar av sjukhusförhållandena vid arméns truppförband.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att för vidtagande av erforderliga förbättringar av sjukhusförhållandena vid arméns truppförband å tilläggsstat för år 1919 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.»

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

A. Lindman.